

**BALIQCCHILIK KASBINING NEMIS XALQI MADANIYATIDAGI  
SIMBOLIZMI VA FOLKLORIDAGI O'RNI**

**Nuranova Sayora**

*Nukus, Qoraqalpog'iston Respublikasi*

*Tayanch doktorant*

*Qoraqalpoq davlat universiteti*

[nuranovasayora@gmail.com](mailto:nuranovasayora@gmail.com)

**DOI:**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14238840>

***Annotatsiya:** Baliqchilik kasbi nemis xalqining madaniyatida chuqur tarixiy va simbolik ahamiyatga ega. U nafaqat iqtisodiy faoliyat, balki folklor va xalq an'alarining asosiy komponentlaridan biri sifatida ham namoyon bo'ladi. Ushbu maqolada baliqchilik kasbining simbolik ma'nolari va folkloridagi o'rni tahlil qilinadi. Baliqchilik aksariyat hollarda odamlarning ruhiyati, munosabatlari va madaniy qadriyatlariga ta'sir etuvchi ramz sifatida ko'rinadi.*

***Kalit so'zlar:** Baliqchilik, simbolizm, folklor, til, madaniyat, an'ana, ramz, qadriyat, iqtisodiyot.*

Baliqchilik kasbi insoniyat tarixida muhim o'rin tutgan va madaniyatlararo aloqalarda ahamiyatli faoliyat sifatida tanilgan. Bu kasb, nafaqat iqtisodiy jihatdan, balki madaniy va ruhiy jihatdan ham xalqlar hayotida o'ziga xos ahamiyatga egadir. Xususan, baliqchilik faoliyati nemis xalqining madaniyati va folklorida muhim simbolizmga ega bo'lib, bu soha orqali xalqning an'anaviy qadriyatlari va urf-odatlarini namoyon bo'ladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan amalga oshirilayotgan davlat dasturlari va qarorlar, mamlakatimizda turli sohalarda innovatsiyalarni joriy etish, an'analarni saqlash va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Jumladan, 2020-yil 29-oktyabrda qabul qilingan "Ilm-fanni 2030 - yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi PF-6097-son qarori ilm-fan sohasini rivojlantirish, ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirish tizimini yaxshilash hamda olimlarga qo'llab-quvvatlash uchun yangi mexanizmlar joriy etishga qaratilgan muhim hujjatdir [1]. Ushbu asosdan kelib chiqib, bugungi kunda O'zbekistonning har tomonlama hamkor davlatlaridan biri bo'lgan Germaniyaning davlat tili - nemis tilini qiyosiy o'rganish bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Bu tadqiqotlar O'zbekiston va Germaniya o'rtasidagi madaniy va ilmiy aloqalarni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi. Nemis xalqining folkloridagi baliqchilar hayoti va ularning urf-odatlarini haqida gapirganda, bu simbolizmning chuqur ildizlarga borib taqalishini ko'rish mumkin. Baliqchilarning asrlar davomida o'z mehnatlari orqali yaratgan afsonalari, qo'shiqlari va hikoyalari ularning hayot tarzini aks ettiradi. Shunday ekan, ushbu maqolada baliqchilik kasbining nemis xalqi

madaniyatidagi simbolizmi va folklordagi o'rnini chuqur tahlil qilinadi. Maqsadimiz - baliqchilik kasbining nafaqat iqtisodiy ahamiyatini belgilash balki uning madaniy merosdagi o'rnini tushunishdir.

Nemis xalqida baliq haqida bir nechta afsona va qissalar mavjud. Quyida ba'zi mashhur afsonalar va qissalarning qisqacha mazmuni va ularning lingvomadaniy jihatdan talqinlari keltiriladi.

“Der Fischer und seine Frau” (Baliqchi va uning xotini) - aka-uka Grimm [2] tomonidan yozilgan nemis xalq ertagidir. Ushbu hikoyada baliqchi va uning xotini hayoti tasvirlanadi. Baliqchi oddiy hayot kechiradi, lekin uning xotini doimo ko'proq narsani xohlaydi. Bir kuni baliqchi sehrli baliq tutib oladi, u har qanday tilakni amalga oshirishga qodir bo'ladi. Xotining talablariga binoan, baliqchi yangi tilaklar so'raydi, ammo hirs ularning hayotiga salbiy ta'sir qiladi va oxirida ular avvalgi oddiy hayotlariga qaytishlari kerak bo'ladi. Ertak oddiy va tushunarli tilda yozilgan bo'lib, inson tabiatidagi hirs va qoniqarsizlik hissini aks ettiradi. Baliqchining xotini doimiy ravishda ko'proq narsani so'rashi orqali inson tabiatining o'zgaruvchanligi ko'rsatiladi. Ushbu hikoya ijtimoiy sinflar haqida mulohaza yuritib, baliqchining yuqori maqomga intilishining oqibatlarini ochib beradi. Natijada, “Der Fischer und seine Frau” - nafaqat bolalar uchun mo'ljallangan oddiy ertak, balki hirsning zararli tomonlari haqida mulohaza yuritishga undovchi chuqur ma'noga ega asardir. G. Axmedovanning magistrlik dissertatsiyasida olmon ertaklarida baliqning markaziy roli va uning ijobiy fazilatlari haqida so'z yuritiladi. Baliq baxt va boylik ramzi sifatida, ayniqsa oltin baliq hikoyasida ko'rinadi. Misol sifatida “Baliqchi va uning xotini” ertagidagi antropomorfik baliq, qahramonlarga yordam beradigan dono mavjudot sifatida tasvirlanadi. Baliqchi baliqning so'zlarini eshitishi orqali hayotdagi mo'jizalarning mavjudligini anglatadi. Nemis tilidagi baliqqa nisbatan erkaklik ishorasi kuch bilan bog'liq bo'lsa, rus tilidagi baliq esa ayol ko'rinishida ifodalanadi. Bu farqlar madaniy munosabatlarni va hayvonlarning qabul qilinishidagi farqlarni aks ettiradi. Umuman olganda, baliq nemis ertaklarida nafaqat sehrli figura, balki umid va kutilmagan burilishlarning ramzi sifatida xizmat qiladi [5].

Meisinger Ursulaning muallifligidagi “Die Löwin und der Fisch” (Sher va baliq) ertagi jasorat va do'stlik haqida. Kichik sher cho'l ichida yo'qolib, hovuzda yolg'iz yashovchi baliqni topadi. Ikkisi do'stlashadi, lekin baliq dengizga borishni xohlaydi, ammo qanday borishni bilmaydi. Sher unga yordam berishga va'da beradi, lekin avval o'z oilasini topishi kerak bo'ladi. Sher qidiruvni davom ettiradi, baliq esa kutadi va umidsizlikka tushadi. Ushbu hikoya orqali har kim o'z hayotidagi kurash va umidni topishi mumkin: sherning yo'lini izlashidan tortib, baliqning orzulari uchun

xavf-xatarni qabul qilishigacha. Kimdir bu ertakda ko'p jihatdan o'zini topishi mumkin - yo'lni qaytarayotgan kichik sherdan, hayotida o'z joyini topgan kattaroq shergacha, - juda kichik (hayot) hovuzda yolg'iz va g'amgin yashovchi baliqning uyini o'zgartira olmayman deb o'ylaydi; - yoki u xavf-xatarni qabul qiladigan baliqdan, u nihoyat orzu qilgan joyiga yetib borish uchun qo'rqmasdan suvga sho'ng'iydi [3].

“Der Junge, der den Fisch fängt” (Baliq tutgan bola) hikoyasi tabiat va inson o'rtasidagi bog'liqlikni aks ettiradi. Baliq tutish jarayoni nafaqat ovqat olish, balki madaniy an'analar va urf-odatlar bilan bog'liq. Hikoya bolaga tabiatga hurmat va hayotda o'z-o'zini topishni o'rgatadi, oddiy va tushunarli so'zlardan iborat, bu esa bolalar uchun mo'ljallanganligini ko'rsatadi. Baliq tutish maqsadga erishishni ifodalaydi va sabr-toqatni o'rganishga yordam beradi. Baliq hayot, erkinlik va tabiat bilan uyg'unlik ramzi sifatida ko'rinadi. Ijtimoiy kontekstda bola ichki dunyosini kashf etib, ijtimoiy aloqalarini rivojlantiradi. Hikoya orqali bola his-tuyg'ularini ifoda etishga va muvaffaqiyatlardan keyin hissiyotlarni boshqarishga o'rganadi. Xulosa qilib aytganda, hikoya bolalar uchun ta'lim beruvchi jihatlar bilan to'la bo'lib, axloqiy qadriyatlarni singdirishga yordam beradi.

“Der Fisch und die Schildkröte” (Baliq va toshbaqa) hikoyasi an'anaviy folklor namunalariidan biri bo'lib, u o'z ichiga qiziqarli ma'nolarni jamlaydi. Ushbu hikoya oddiy va tasviriy tilda yozilgan bo'lib, baliq va toshbaqa o'rtasidagi muloqot orqali xarakterlarning mohiyatini ochib beradi. Baliq erkinlikni ramzlash bilan birga, uning suzish qobiliyati hayotdagi cheksizlik va mustaqillikni ifodalaydi; aksincha, toshbaqa sabr-toqatni timsol qiladi, uning sekin harakati esa hayotning o'zgaruvchanligi va tezligini aks ettiradi. Hikoyada metafora va personifikatsiya elementlari boy tarzda ishlatilgan. Baliqning suvda erkin suzishi uning ozodligini, toshbaqaning esa quruqlikda sekin yurishi sabr-toqatning ahamiyatini ta'kidlaydi. Bu kontrastlar orqali muallif do'stlik munosabatlari va insonlar o'rtasidagi aloqalarni yoritadi. Baliq va toshbaqa o'rtasidagi do'stlik aloqalari nafaqat tabiat bilan uyg'unlikni, balki insonlar orasida ham sabr-toqat va tushunish muhimligini ko'rsatadi. Ushbu hikoya bolalarga sabr-toqat, do'stlik va tabiat bilan uyg'unlik haqida muhim darslar beradi. Shuningdek, u lingvistik jihatdan chuqur mazmunni aks ettirishi bilan ajralib turadi; unda nafaqat badiiy tasvirlar, balki axloqiy qadriyatlarni ham o'z ichiga olgan yondashuv mavjud. Natijada hikoya faqat bolalar uchun qiziqarli bir o'qish manbai bo'lib qolmay, balki ularga hayotni anglashda yangi ko'z qarashlarni ham taqdim etadi. “Der kleine Fisch” (Kichik baliq) - bu kichik baliqning baxtni qidirishi haqidagi hikoya. Uning maqsadi, uzoq va keng dengizda o'z baxtini topishdir. Baliq

har bir uchragan dengiz jonivorlaridan: “Wo finde ich das Glück?” («Baxtni qayerdan topaman?») deb soʻraydi. Biroq, hech kim unga aniq javob bera olmaydi. Baliq qiyinchiliklarga duch kelganda, u umidsizlikka tushadi, lekin oʻz orzularidan voz kechmaydi. Oxirida, baliq ichki baxtini va oʻz kuchini topadi. Hikoyaning maqsadi shuki, baxtni topish jarayoni asosiysi - bu oʻzligini anglash va qiyinchiliklarga qarshi kurashishdir. “Kichik baliq hikoyasi - bu hayotiy saboqlarni oʻrgatuvchi, oʻz orzularini qidirishga chaqiruvchi hikoyadir. Har bir oʻziga xos sayohatda kuch va sabr-toqatni saqlash zarur. Bu ertak, haqiqiy baxt shaxsiy yetuklik va oʻz-oʻzini anglashda mavjudligini tushuntiradi. “Jona und der Fisch” (Jona va baliq) [4] asari Uwe Steffen tomonidan yozilgan va bu hikoya, asosan, Jona ismli yigitning sarguzashtlari haqida. Asarda Jona dengizga tushgan baliq bilan uchrashadi va bu uchrashuv uning hayotini qanday oʻzgartirishi haqida soʻz boradi. Hikoya, shuningdek, insonning tabiati, muammolar bilan kurashish va umidni yoʻqotmaslik kabi mavzularni oʻz ichiga oladi. Jona baliq orqali yangi tajribalar orttiradi va oʻzini oʻzgacha bir dunyoda topadi. Asar koʻplab saboqlarni oʻz ichiga olgani uchun bolalar va kattalar uchun ham muhim ahamiyatga ega. Bu hikoya orqali doʻstlik, ishonch va ichki kuch haqida fikr yuritiladi.

Xulosa qilib aytganda, baliqchilik kasbi nemis xalqi madaniyatida chuqur simbolik ahamiyatga ega boʻlib, bu faqat iqtisodiy jihatdan emas, balki insoniyat ruhiyati va uning muammolarini tushunishda ham muhim oʻrin tutadi. Yuqoridagi asarlar xalqning anʼanaviy qadriyatlarini saqlashga xizmat qiladi va zamonaviy jamiyatda ulardan saboqlar olish imkoniyatini taqdim etadi. Baliq, hayot manbai sifatida, maʼnaviy oʻsishga olib keluvchi kuchli ramz sifatida qabul qilinadi. Ushbu kontekstdagi baliqchilik faoliyati folklorda oʻz oʻrnini egallab, madaniy merosning ajralmas qismi sifatida eʼtiborga molikdir. Shunday qilib, kelajak avlodlarga ushbu qadriyatlarni yetkazish jarayoni davom ettirilishi zarur, chunki bu nafaqat madaniy identitetni saqlab qolish, balki insoniyatning maʼnaviy rivojlanishiga ham hissa qoʻshadi. Shuningdek, baliqchilik kasbi va uning ramzlari orqali insonlar tabiat bilan boʻlgan munosabatlarini chuqurroq anglashlari mumkin va bu jarayon ruhiy farovonlikka olib kelishi aniq. Shuning uchun, baliqchilik folklorda oʻziga xos ahamiyatga ega boʻlib, uning tarixiy va madaniy kontekstda tahlil qilinishi dolzarb masala hisoblanadi.

#### **Adabiyotlar:**

1. “Ilim-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash toʻgʻrisida”gi Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020- yil 29- oktyabrdagi PF-6097-son Farmoni.
2. Grimm, J., & Grimm, W. (1857). *Kinder- und Hausmärchen*. Berlin: Druck und Verlag von Georg Reimer.

3. Meisinger, Ursula. Die Löwin und der Fisch: ein Mutmachmärchen. Bayerische Krebsges., 2004.
4. Steffen, Uwe. Jona und der Fisch. Kreuz-Verlag, 1982.
5. Viktorovna, Limova Svetlana, and Nifontova Dara Evgenevna. «Nature descriptions in German and Russian fairy tales as means of representing the linguistic worldview. » (2024).